

Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin Makroekonomik Doğası ve Türk Ekonomisi

Ahmet Can BAKKALCI*

Özet

Yeni Yeni Ticaret Teorileri firma heterojenitesi kavramı üzerine kurulmuştur ve teorinin kurucusu olan Melitz dış ticaret kazançlarının yeni kaynakları üzerinde durmuştur. Bu kaynakların çıkış nedeni liberal politika uygulamalarıdır. Çalışma liberal ticaret politikalarının uygulanması çerçevesinde Türk Ekonomisini ele almaktadır. Türk dış ticaret sektörü tıpkı Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nde belirtildiği gibi bir gelişme göstermiştir. Firma düzeyinde yapılacak mikroekonomik analizlerin temelindeyse rekabet bulunmaktadır. Rekabet kısa veya orta dönemde verimlilik, büyüme, gelir dağılımı ve istihdam gibi parametreleri uyarılmaktadır.

Düşük verimlilikteki firmalar ya piyasadan çekilmeye ya da teknolojilerini değiştirerek maliyetlerini düşürmeye zorlanmaktadır. Türkiye örneğinde de görüldüğü gibi sektörel olarak ve ülke düzeyinde ortalama üretim maliyetleri düşmektedir. Sonuç olarak Türk Ekonomisi'nin yapısı Gümrük Birliği ve liberal politika uygulamaları sonucunda değişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizasyon Politikaları, Yeni Yeni Ticaret Teorileri, Türk Ekonomisi

Jel Kodları: F-12, F-14, F-16, F-61, F-62

Macroeconomic Nature of New New Trade Theories and Turkish Economy

Abstract

Low productivity firms are forced to withdraw from the market or changed their technology to decrease costs. As a result the average costs of a sectors or country on the whole decreases like the Turkish case. Consequently Turkish economic structure has been changed after Customs Union and liberal policy applications.

* Yrd. Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI, Adnan Menderes Üniversitesi Aydın İktisat Fakültesi Avrupa Birliği Bölümü, İletişim: Ahmet.bakkalci@adu.edu.tr.

Keywords: *Liberalization Policies, New New Trade Theories, Turkish Economy*

Jel Codes: *F-12, F-14, F-16, F-61, F-62*

GİRİŞ

Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin mikroekonomik yaklaşımlarının firma bazında kurulması ve dış ticaretin de aynı perspektifte ele alınması, incelenecek makroekonomik parametrelerin açıklanmasında sık sık firma ve sektörlerden bahsedilmesini gerektirmektedir. Bu anlamda Yeni Yeni Ticaret Teorileri'ne hibrit teoriler denilebilmesi de olanaklıdır. Örneğin ülke büyümesi gibi bir makroekonomik parametre firma bazında üretilen ürünlerdeki farklılaşmaya ve uzmanlaşmaya dayandırılarak dış ticaret ile ilişkilendirilebilmektedir¹. Bu nedenle çalışmamızın bazı bölümlerinde başvurulan bu tür açıklamalar yeni yaklaşımların analiz zenginliğini sergilemektedir.

Diğer yandan çalışmanın asıl amacı Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin makroekonomik yönünün mikroekonomiyle ilişkilendirilmesidir. Çalışmamızda makroekonomik detaylı analizlere yer vermek yerine, Yeni Yeni Ticaret Teorileri çerçevesinde ortaya çıkan temel makroekonomik değişimlerin açıklanması yoluna gidilmiş, daha çok literatür özeti verilmiştir. Türkiye ile ilgili yorumlar orta-uzun dönemde önemli bir takım farklılıkları sayısal olarak ortaya koyarak yapılmaya çalışılmıştır.

Çalışma teorik açıklamaları içeren ilk bölüm ve Türkiye'deki dönüşümü göstermeye çalışan son bölümden oluşmuştur. Son bölümde yer alan alt başlıklar, Yeni Yeni Ticaret Teorileri alanında Türkçe literatürde olan boşluğun doldurulabilmesi için olası çalışma alanlarını da içermektedir. Ancak firma bazında gerek duyulan resmi istatistikler oldukça yetersiz ve devamlılık arz etmeyen bir yapı sergilemektedir. Bu nedenle firma bazlı analizlerin gerçekleştirilmesinde zorluklar görülebilecektir.

1. YENİ YENİ TİCARET TEORİLERİ

Klasik Ticaret Teorileri'nin ülkeyi ve ülkelerarası farklılıkları inceleme konusu yapmaları ve endüstriler arası değişimi uluslararası ticaretin hareket noktası olarak kabul etmeleri, 1960'larda başlayan küreselleşme sürecinin ve yeni ticaret biçiminin açıklanmasında yetersiz kalmıştır. Yeni Yeni Tica-

1 , Paul Brenton and Richard Newfarmer "Watching More Than The Discovery Channel" The World Bank Policy Research Working Paper 4302, 2007,

ret Teorileri firmayı konu edinmekte ve dış ticaretin oluşumunu firmanın verimlilik farklılıklarına dayanarak açıklamaktadırlar. Bu nedenle teorilerin temelinde mikroekonomik bir yaklaşım sergilenmektedir. Teoriler, Krugman'ın² (1979) firma farklılıklarını vurgulayan Yeni Ticaret Teorileri üzerine geliştirilmişlerdir.

1.1. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin Mikroekonomik Çerçevesi

Küreselleşme süreci liberalizasyon politikaları çerçevesinde dışa açık ülkelerin ekonomilerini oldukça etkilemiştir. Yeni Yeni Ticaret Teorileri küreselleşme sürecinde artan endüstri içi ticareti ve firma bazındaki değişimleri açıklamaktadır. Melitz'in³, Dixit ve Stiglitz'in⁴ Monopolcü Rekabet Modeli'ni basitleştirerek kullanmasıyla başlayan teoriler, oligopol piyasaları da dahil olmak üzere her türlü aksak rekabet piyasalarını ele almaktadır⁵. Hopenhayn'ın⁶ monopolcü rekabet yaklaşımı, Krugman'ın Yeni Ticaret Modeli üzerine yeniden kurgulanmıştır⁷. Model dinamik endüstri modeli olarak nitelendirilmektedir⁸. Modelde dış ticaret firma, sektör ve ülkelerin farklılıklarından hareketle açıklanmaktadır⁹. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'ni geliştiren başlıca literatür çalışmamızda da incelenecek olan Bernard, Eaton, Jensen ve Kortum¹⁰, Melitz¹¹, Melitz ve Ottaviano¹²,

2 Paul, Krugman, Increasing Returns, Monopolistic Competition, And International Trade. *Journal of International Economics* 9 (4), 1979, s. 469-479.

3 Marc, Melitz, "The Impact of Trade On Intra Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity", *Econometrica* Vol 71 (6), 2003, s. 1695-1725.

4 Avinash Dixit and Joseph Stiglitz, "Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity", *The American Economic Review*, Vol. 69(5), 1979, s. 961-963.

5 Marc Melitz, and Gianmarco Ottaviano, "Market Size, Trade, And Productivity", NBER Working Paper No: 11393, 2005, 1-2.

6 Hugo Hopenhayn, A, "Entry, Exit, and firm Dynamics in Long Run Equilibrium" *Econometrica*, Vol. 60, No. 5, Sep., 1992.

7 Xiang Gao, "Macroeconomic Analysis on the Basis of Trade Theory: A Review Essay", MPRA Paper No. 18380, 2009, s. 4.

8 Melitz 2003, s. 1695.

9 Marc, Melitz, "International Trade and Heterogeneous Firms" <http://scholar.harvard.edu/sites/scholar.iq.harvard.edu/files/melitz/files/palgrave.pdf>, 2008, (21.09.2012).

10 Andrew B Bernard, Jonathan Eaton, Jensen Bradford, ve Samuel Kortum, "Plants and Productivity in International Trade", <http://home.uchicago.edu/~kortum/papers/aer-submit21103.pdf>, 2003, 21.09.2012.

11 Melitz 2003; Marc Melitz, "International Trade and Heterogeneous Firms" <http://scholar.harvard.edu/sites/scholar.iq.harvard.edu/files/melitz/files/palgrave.pdf>, 2008, (21.09.2012).

12 Melitz ve Ottaviano 2005.

Bernard, Eaton, Jensen ve Schott¹³, Helpman, Melitz ve Yeaple¹⁴, Bernard, Redding ve Schott¹⁵, ile Yeaple¹⁶ olarak sıralanabilir.

Yeni Yeni Ticaret Teorileri firmaların koordinasyon maliyetleri, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, çokuluslu şirketler gibi alanlarda açıklama getirmektedir¹⁷ (Baldwin, 2012). Melitz ve Krugman'a göre verimlilik artışının uyardığı teknolojik gelişmeler dış ticarete yol açmaktadır. Daha verimli firmalar dış ticaret yapmakta, bazen bu şirketler hedef piyasada üretim yatırımı yaparak çokuluslu bir hal almaktadır. Bir ülkenin ihracatının ağırlıklı bölümü az sayıda firma tarafından gerçekleştirilmektedir¹⁸. Melitz'e göre aynı alanda ticaret yapan firmalardan dış ticarete açık olanlar daha büyük ölçekle, daha ileri teknolojiyle ve daha verimli üretim yapmaktadırlar¹⁹.

Büyük ekonomilerin ya da ülkelerin gelişmiş endüstrilerinin daha çok ticaret yaptığı bilinmektedir²⁰. Bu ticaret yoğun üretim "*intensive margin*", yaygın üretim "*extensive margin*" ya da yüksek kaliteli üretim nedeniyle ortaya çıkmaktadır*.

Yeni Yeni Ticaret Teorileri şu şekilde özetlenebilir; dış ticarete liberalizasyon politikalarıyla başlayan gelişmeler, kaynakların daha verimli firmalara yeniden dağılımıyla beraber ülke genelinde refahı arttırmaktadır²¹. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nde firma verimliliğine etki eden faktörler beş ana başlık altında toplanmışlardır**.

13 Bernard vd. 2003.

14 Elhanan Helpman, Marc Melitz, ve Stephen Yeaple. "Export Versus FDI with Heterogeneous Firms", *American Economic Review* 94 (1), 2004, 300-316.

15 Andrew Bernard, Stephen Redding ve Peter Schott, "Multi Product Firms and Trade Liberalization", NBER Working Paper No: 12782, 2006b.

16 Stephen Yeaple, Firm Heterogeneity, International Trade, and Wages, *Journal of International Economics*, 65(1), 2005, ss. 1-20.

17 Richard Baldwin, and Toshihiro Okubo. "New-Paradigm Globalisation And Networked FDI: Evidence From Japan", <http://www.voxeu.org/article/new-paradigm-globalisation-and-networked-fdi-evidence-japan>, (01.06.2012).

18 Ayumu Tanaka, , What is "New" New Trade Theory?, http://www.rieti.go.jp/en/columns/a01_0286.html, 2010, (20,09,2012).

19 Melitz 2008, s. 1.

20 David Hummels, and Peter Klenow, "The Variety and Quality of a Nation's Exports"; *American Economic Review* 95, 2005, s. 704.

* Yoğun üretim, bir üründe hacim olarak çok üretmeyi, yaygın üretim çok sayıda farklılaşmış ürün üretmeyi, kaliteli üretimse daha fazla tercih edilen ve ileri teknoloji içeren üretimi ifade etmektedir.

21 Julian Emami Namini, , "Trade Neoclassical Growth and Heterogeneous Firms", http://www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2008/2008_635.pdf, 2007, (12.11.2012).

** Çalışmamızda Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin makroekonomik yaklaşımı ele alındığından, mikroekonomik kısım özetlenerek verilmiş ve bu alanda yapılan çalışmaların genel sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nde Firma Verimliliğine Etki Eden Faktörler

<i>Firma Verimliliğine Etki Eden Faktörler</i>				
Dış Faktörler	Dış Ticaret	Kaynakların Yeniden Dağılımı	Çokuluslu Firmalar	Tüketici Refahı
Rekabet baskıları teknolojik yenilenmeyi özendirir. Teknoloji firma verimliliğini arttırmaktadır. Firma verimliliği iç ve dış ticaretin temel nedenidir. Liberalizasyon firma verimliliğini arttırmaktadır. Verimli firmalar dış ticarete yönelmektedir.	Dış ticaret aksak rekabet koşullarında yapılmaktadır ²² . Dış ticarete giren firmaların batık maliyetleri bulunmaktadır. Dış ticaret yapan firmalar birden fazla ürün üretmektedir ²³ . Mark-up fiyatlama tercih edilmektedir ²⁴ . En verimli firmalar ihracat yapabilmektedir ²⁵ . Firmaların ölçek avantajı yakaladıkları gözlenmektedir. Ölçek avantajı firmaların kazancını arttırmaktadır ²⁶ . İnovasyon önem taşımaktadır ²⁷ . Lojistik zincirleri artmaktadır.	Maliyet avantajı yakalayamayan firmalar kapanmaktadır ²⁸ . Verimsiz firmaların kapanması sektör içinde kaynakların yeniden dağılımını sağlamaktadır. Kaynaklar verimli firmalara yönelmektedir ²⁹ . Firmalar üretimlerini rasyonalize etmektedir ³⁰ . Ticari liberalizasyon endüstri içinde faaliyet gösteren firmaların marjinal maliyetlerini düşürmektedir ³¹ . Kaynakların yeniden dağılımı markalaşmaya yol açabilmektedir.	Firma hedef ülkeye yatırım yapabilmektedir. Yatırım yapan firma çokuluslu hale gelmektedir ³² . Yatırımı belirleyen taşıma giderlerinin düzeyidir. Çokuluslu firma, yerlilere göre daha yüksek risk taşımaktadır. Üretimin çeşitli aşamaları pek çok ülkede gerçekleştirilmektedir ³³ .	Markalaşma ve ürün farklılığı tüketiciyi cezbetmektedir ³⁴ . Tüketici küresel ticareti tercih etmektedir, Küresel ticaret mal fiyatlarının düşmesine neden olmaktadır, Fiyatlarının düşmesi tüketicinin reel gelirini yükseltmektedir ³⁵ . Üretici fazlası tüketici fazlasına dönüşmektedir.

Kaynak: Çalışmamızda türetilmiştir. Alan yazında dönüm noktaları ve farklılıklar ilgili eserlerden alınarak derlenmiştir.

22 Melitz 2003.

23 Bernard v.d. 2007, 119.

24 Bernard v.d. 2003, s. 1

25 Namini, s. 2

26 Melitz, 2005, s. 6.

27 Gao, 2009, s. 3.

28 Melitz 2003.

29 Bernard v.d. 2007, s. 115.

30 Bernard v.d. 2006.

31 Gabriel Felbermayr, "Unemployment and Wages in New New Trade Models", 8th FIW Workshop, Vienna, April, 2009, s.9

32 Ciuriak v.d. s. 7.

33 Gene Grossman, and Rossi Hansberg, "The Rise of Offshoring: It's Not Wine for Cloth Anymore", <http://www.kansascityfed.org>, 2006, (10.09.2009), s. 2.

34 Melitz, 2008, s. 3.

35 Bernard v.d. 2007, s. 112.

Yeni Yeni Ticaret Teorileri son yıllarda, mikroekonomik temelde makroekonomik parametreleri açıklamaya yönelmişlerdir. Makroekonomik alanda özellikle liberal politikalar, istihdam piyasaları ve gelir dağılımı dengesizlikleri incelenmiştir. Alan yazında firma verimliliğinden yola çıkarak ülkelerin makroekonomik performanslarının açıklanmasına yönelik olarak yapılan çalışmaların eksiklikleri Krugman, Melitz ve Bernard'ın çalışmalarıyla giderilmeye çalışılmıştır³⁶. Genellikle mikroekonomik yaklaşım sergileyen bu çalışmalar son yıllarda istihdam piyasaları, büyüme ve dış ticaret politikaları gibi makroekonomik açıklamalarla desteklenmeye başlanmıştır. Dış ticaret Teorileri'ndeki değişme ve makroekonomik alana doğru gelişmeler aşağıdaki tablo ile özetlenebilir.

Tablo 2. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin Makroekonomik Çerçeve Gelişme Süreci

	Ricardo (1817) Heckscher (1919) Ohlin (1933)	Krugman (1980)	Helpman ve Krugman (1985)	Melitz (2003) Bernard (2003)	Bernard Redding Schott (2007)
MİKROEKONOMİK YAKLAŞIM					
Ticaret Biçimi					
Endüstriler arası ticaret	Var	Yok	Var	Yok	Var
Endüstri içi ticaret	Yok	Var	Var	Var	Var
Endüstri içinde ihracata açık olanlar ve olmayan firmalar	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Ticaret ve Verimlilik					
Daha verimli ihracatçı	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Ticari liberalizasyonun verimliliği arttırması	Yok	Yok	Yok	Var	Var
MAKROEKONOMİK YAKLAŞIM					

36 Krugman 1979 agm; Bernard 2003 vd agm; Bernard, Andrew B., Bradford Jensen, Stephen Redding ve Peter Schott, "Firms in International Trade", Journal of Economic Perspectives-Volume 21 (3), Summer, 2007, s. 105-130.

Ticaret ve İşgücü Piyasaları					
Ticari liberalizasyon sonrası endüstride istihdam değişmesi	Var	Yok	Var	Yok	Var
Ticari liberalizasyon sonrası endüstriler arası istihdam değişmesi	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Gelir Dağılımı ve Büyüme					
Ticari liberalizasyonun gelir değişimini etkilemesi	Var	Yok	Var	Yok	Var

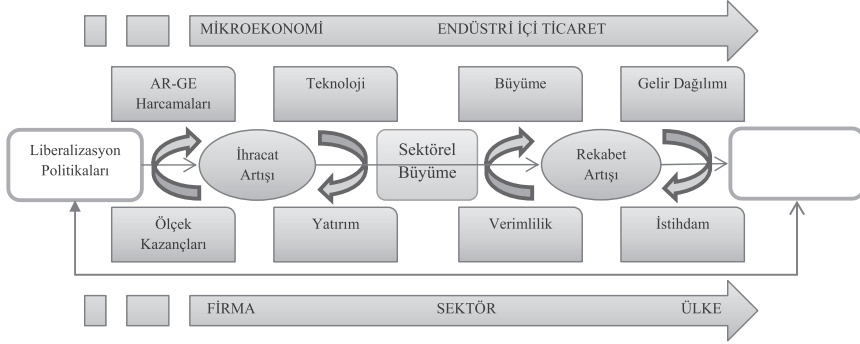
Kaynak: Bernard, Andrew B., Bradford Jensen, Stephen Redding ve Peter Schott, "Firms in International Trade", Journal of Economic Perspectives-Volume 21 (3), Summer, 2007, s. 107

Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin firmayı ele alan mikroekonomik boyutu, sektörel üretim artışıyla beraber yaratılan çıktıyla tüm ekonomiyi ilgilendiren sonuçlar yaratmaktadır. Teorilerin mikroekonomik yani firmayı ilgilendiren yaklaşımının temelinde liberal politikaların ihracatı arttırması bulunmaktadır. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin makroekonomik yönü Bernard ve arkadaşlarının çeşitli çalışmaları³⁷ ve aşağıda da ele alınacak olan diğer çalışmalarla geliştirilmiştir. Wang ve Xie heterojenite ve verimlilik artışını da içerecek şekilde yeni bir dinamik büyüme modeli oluşturmuşlardır³⁸.

37 Bernard v.d. 2003; Bernard, Andrew B., Jensen Bradford ve Peter K. Schott, "Trade Costs, Firms, and Productivity." Journal of Monetary Economics, 53(5), 2006a, s. 917-937, Bernard v.d. 2006b; Bernard v.d. 2007.

38 Pengfei Wang, ve Danyang Xie, Heterogeneous Sectors, Trade and Growth, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1394325>, 2008, (20.01.2013).

Şekil 1. Yeni Yeni Ticaret Teorileri Döngüsü

Kaynak: Çalışmamızda üretilmiştir.

Şekil 1 mikroekonomik sürecin makroekonomiyi etkileme mekanizmasını ana hatları ile göstermektedir ve Tablo 1 ile örtüşmektedir. Şekil 1'e göre, liberalizasyon politikaları sonucunda firmalar arası verimlilik farklılıklarına yol açan gelişmeler yaşanmakta, kaynak dağılımı etkisiyle beraber en verimli firmalar piyasada etkili olmaya başlamaktadır. En verimli firmaların ihracata girdikleri ve küresel sisteme eklendikleri bilinmektedir. İhracata giren firmalar piyasada kalıcı olmak istemekte, yeni Ar-Ge harcamaları yapılmakta, yeni teknolojiler geliştirilmekte ve yeni yatırımların yapılmasıyla süreç devam etmektedir. İhracatla uğraşan firmaların kendilerini geliştirmeleri sektörel büyümeyle sonuçlanmaktadır. Sonuçta sektörel gelişmeler ülke ekonomisini etkileyen makro etkileri ortaya çıkarmaktadır. Makro etkiler rekabetle başlamakta, büyüme-gelir dağılımı-istihdam ve verimlilik artışıyla sonuçlanan yeni bir döngü yaratılmaktadır. Bu döngüyü etkileyebilecek ve yönlendirebilecek en önemli faktör ülkelerin uyguladıkları dış ticaret politikalarıdır. Tüm bu gelişmeler sonucunda dış ticaret yapan ülkelerin ortalama verimlilikleri yükselmektedir³⁹. Aşağıda bu mekanizmanın makroekonomik perspektifi ele alınmaktadır.

1.2. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin Makroekonomik Çerçevesi

Yeni Yeni Ticaret Teorileri, firma farklılığından hareketle makroekonomik değişimlerin mikroekonomik uyarıcıları arasındaki köprüyü kurabilmektedirler. Geleneksel makroekonomik ticaret modelleri dengeyi genel bir durum olarak kabul ettiklerinden, kısa dönemde ortaya çıkan makroeko-

³⁹ Namini 2007 agm, s. 2.

nomik dış ticaret dengesizliklerini açıklayamamaktadırlar. Yeni Yeni Ticaret Teorileri ise üretim dalgalanmalarını ülke düzeyinde inceleyip, uzun dönemde ortaya çıkan teknolojik gelişmeleri açıklayabilmekte, inovasyon gibi etkenleri modelleyebilmektedirler⁴⁰. Teorilerin makroekonomik yaklaşımları liberal politikalar sonucunda ortaya çıkan rekabet artışı ile başlamaktadır.

1.2.1. Rekabet Artışı ve Firma Yapısındaki Değişmeler

Küreselleşme sürecinde Dünya Ticaret Örgütü'nün rolü düşünüldüğünde ticari liberalizasyon uygulamaları bir hedef haline gelmiştir. Liberal dış ticaret uygulamaları GATT kuralları ve küresel serbestleşme sürecinin doğal yansıması olarak ortaya çıkmakta ve ülkelerarası rekabet artmaktadır. Liberalizasyon uygulamalarıyla beraber marjinal ticaret maliyetleri azalmaktadır⁴¹. Ancak bu tip politikalar doğaları gereği gelecekle ilgili belirsizlikleri de beraberlerinde getirmektedir. Ticari serbestleşme genellikle ithalata rakip sektörleri olumsuz etkilemekte, ihracatçıları ve tüketicilerin önlerine yeni fırsatlar çıkarmaktadır. Politikalar ülke içindeki rekabet baskısını arttırarak üreticiyi tüketici lehine terbiye etme (bazen cezalandırma) işlevi de görmektedir.

Dışa açılma süreci Yeni Yeni Ticaret Teorileri açısından iki aşamada önem taşımaktadır. İlk aşama liberal politikaların uygulandığı ve dış ticaretin serbestleştirildiği aşamadır. Bu aşamada ülke daha önce yapmadığı ya da koruma duvarları arkasında gerçekleştirdiği bir dış ticarete girmektedir. Bu politikalar öncelikle firmalar üzerinde etkide bulunmakta, daha sonra ortaya çıkan etkiler sektörel bazda belirginleştikçe ülke ekonomisi de değişmeye başlamaktadır. İşte bu aşamada Tablo 2'de de yer aldığı gibi dış ticaret politikaları tekrar gözden geçirilmelidir. Çünkü ülke ekonomisinde yapısal değişiklikler oluşmakta ve bu değişikliklerin idare edilip sürdürülebilmesi için eski politikalar yetersiz kalmaktadır.

Dış ticarete açılan ülkenin küresel entegrasyonu ile beraber firma yapısı değişmekte, firmaların ihraç ettikleri ürün sayısı ve ihraç edilen ürün başına düşen firma sayısı da artmaktadır. Ayrıca ihracatçı başına pazar sayısı ve pazar başına düşen ihracatçı sayısı da yükselmektedir.

Firmaların verimlilik düzeylerinin artmasıyla toplam sektör verimliliği değişmektedir. Toplam sektör verimliliğinin firmaya içsel gelişmeler

40 Xiang Gao, "Macroeconomic Analysis on the Basis of Trade Theory: A Review Essay", MPRA Paper No. 18380, 2009, s. 3.

41 Richard Baldwin, and Rikard Forslid, "Trade Liberalization With Heterogenous Firms", NBER Working Paper Series: 12192, 2006, s. 18.

sonrasında değişmesiyle beraber dış ticaret politikalarının araması gereken soru sektör ya da firma verimliliği nasıl arttırılabilir olmalıdır. Pek çok gelişmiş ülke dâhil olmak üzere, firma bazında gelişmiş sanayi istatistiklerinin bulunmaması Yeni Yeni Ticaret Teorileri'ndeki saptamalara dayanan bir ticaret politikası geliştirmeyi önmektedir. Yeni geliştirilecek politikalar firma verimliliğinden kaynaklanan değişmelerle toplam sektör verimliliğinde oluşan gelişmeleri bağlantılı şekilde açıklayabilmelidir⁴².

Ticari serbestleşmenin iki ülke ya da grup arasında eş oranlı ya da yansız olarak uygulanması durumunda her iki piyasada da rekabet düzeyi artmaktadır. Bu durumda ürün çeşitliliği de artmakta ve tüketici refahından başlayarak ülke refahı yükselmekte, ancak firma bazında karlılık düşmektedir⁴³. Herhangi bir ülkenin tek taraflı uyguladığı serbestleşmenin kendi refahını kısa dönemde düşürmesi beklenmektedir. Bu durumda diğer ülkeler refah kazancı elde etmektedirler. Bu süreçte devletin en önemli etkisi firmaları rahatlatıcı düzenlemeleri yapmak olarak görülmektedir⁴⁴. ABD ekonomisi için yapılan bir çalışmaya göre ticaret maliyetlerindeki birimlik düşüş firma düzeyindeki verimliliği %2,3 arttırmakta, liberal politikalar ihracatçı firmaların üretim ve istihdama katkılarını diğer firmalara göre daha hızlı arttırmaktadır⁴⁵.

1.2.2. Ekonomik Büyüme

Makroekonomik analizler genellikle dış ticarete aksak rekabet koşullarını araştırmamakta mal üretimi, piyasa yapısı ve üretim faktörleri gibi mikroekonomik uyarınları veri çemberine atarak uzun dönemli çözümlerler sunmaktadır. Yeni Yeni Ticaret Teorileri ile kısa ve orta dönemli dinamik çözümlerler yapılır hale gelmiş, sözü edilen parametreler de bu çözümlerlerde kullanılmaya başlanmıştır⁴⁶.

Ekonomik büyüme performansı ile dış ticaret arasında kuvvetli bağ bulunmaktadır. İç talep düzeyi yüksek olmayan ülkeler açısından bu ilişki daha da önemli hale gelmektedir. Ülkeler orta gelir düzeyine yaklaştıkça

42 Céline Carrère, Vanessa Strauss, ve Olivier Kahn, Trade Diversification, Income, and Growth: What Do We Know?, http://www.hec.unil.ch/crea/publications/autrespub/Diversification_rev2.pdf; 2010, (19.10.2012), s. 2

43 Melitz 2005, agm, s. 20.

44 Ciuriak v.d, s. 2.

45 Andrew B Bernard, Jensen Bradford ve Peter K. Schott, "Trade Costs, Firms, and Productivity." *Journal of Monetary Economics*, 53(5), 2006a, s. 917-937.

46 Fabio Ghironi, ve Marc, Melitz, "International Trade and Macroeconomic Dynamics With Heterogeneous Firms", NBER Working Paper Series No: 10540, 2004, s. 1.

ürettikleri ürünlerin farklılaştığı ve görülmektedir. Ürün farklılığı yaratamayan ülkelerin verimlilik fırsatlarını yakalayamadıkları bilinmektedir⁴⁷. Ürünlerin farklılaşma düzeyi arttıkça ekonomide uzmanlaşma, büyüme ve verimlilik düzeyi yükselmektedir. Literatürde Harrod-Balassa-Samuelson (HBS) etkisi olarak bilinen, dışa açık ve piyasaya az müdahale edilen ekonomilerin daha hızlı büyüyeceği saptaması Yeni Yeni Ticaret Teorileri ile birlikte daha net açıklanabilir hale gelmiştir.

Heterojenite ve verimlilik parametrelerini içerecek şekilde Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin büyüme modeli geliştirilmiştir. Modele göre sektörel büyüme düzeyi dışsal, ekonominin genelinin büyüme düzeyi içsel olarak belirlenmektedir. Genel büyüme kapalı ekonomilerde emek yoğunluğu tarafından belirlenirken açık ekonomilerde dış ticarete bağlı bulunmaktadır⁴⁸.

Dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımların artmasına neden olmaktadır. Ticaret maliyetleri, hedef piyasada üretme maliyetinin üstündeyse firmalar hedef ülkede faaliyet göstermeye karar verebilmektedir. Bu durum yatırım alan ülkenin büyüme dinamiklerine olumlu katkılarda bulunurken yatırım yapan firmanın uzun dönemli karlılığını yükseltmektedir⁴⁹. Literatürde genellikle büyümenin artması ve liberal politikalar arasında pozitif korelasyonun varlığına dikkat çekilmekte ancak tersini savunanlar da bulunmaktadır⁵⁰.

Ekonomik büyümeyle beraber finansal piyasalar derinleşmektedir. Yeni Yeni Ticaret Teorileri sermaye akımlarını ve finansal enstrümanları küresel sistem bağlamında incelemekte ve küresel sistemde yaşanan finansal krizleri açıklayabilmektedir. Örneğin finansal bir şok durumunda ticaret hacmi, üretim azalmasından (3 kat) daha hızlı azalmaktadır⁵¹. Reel şoklarsa üretimi aynı oranda azaltmamaktadır. Finansal şoklar küresel sistemden ülke ekonomisinin geneline bulaşmaktadır. Finansal piyasaları derin olan ülkelerin firmaları durumun olumsuzluğunu daha fazla hissetmektedir. Bu durumun nedenleri şu şekilde özetlenebilir⁵²;

- İhracatçılar daha verimli üreticilerdir ve yabancı piyasalara ihracat yapabilmek için yüksek maliyetlere katlanmaktadırlar.

47 Brenton ve Newfarmer, agm, s. 2.

48 Pengfei Wang, ve Danyang,Xie, Heterogeneous Sectors, Trade and Growth, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1394325>, 2008, (20.01.2013).

49 Helpman vd. agm, s. 300.

50 Baldwin ve Nicoud, agm, s. 24.

51 Ynag Jiao, and Yi Wen, Capital, Finance and Trade Collapse, Federal Reserve Bank of St Louis Working Paper Series 2012-003A, 2012, s. 1.

52 Agm, s. 6.

- Düşük verimliliğe sahip üreticilerden yüksek verimliliğe sahip üreticilere kaynakların yeniden dağıtılmasını sağlayan kanal finansal değerlerin el değiştirmesi ve finansal araçlardır. Bu nedenle ihracatçılar dış finansal kaynakların finansmanına içeride faaliyet gösteren firmalardan daha çok bağımlıdır.
- Küresel bir finansal kriz en çok ihracatçı firmaları etkilemektedir. İhracatçı firmalarsa en verimli ve en fazla üretim yapan firmalardır. Bu nedenle ihracatçı firmaların yabancı finansman olanaklarını kaybetmeleri ekonominin üretiminin düşmesine neden olmaktadır.

Bu mekanizma sonucunda küresel bir finansal kriz yayılma etkileriyle tüm ekonomiyi etkilemektedir. Makroekonomik performans azalışının mikroekonomik nedenlerinden birisi bu durumdur. Finansal krizler, firmaların küçülmesi ya da üretimlerini azaltmaları nedeniyle reel krizlere dönüşmektedir. Diğer yandan finansal krizlerin ortadan kalktığı zamanlarda derin finansal piyasalara sahip olan gelişmiş ülkelerin firmalarının daha üretken oldukları gözlenmektedir. Durum gelişmiş ülkelerin reel üretim düzeylerinin yüksekliğini açıklamaktadır.

1.2.3. Gelir Dağılımı ve İstihdam

Liberalizasyon sonrasında rekabetin artması, fiyatların düşmesiyle sonuçlanmaktadır ve üreticinin korunma mekanizmaları sonucunda elde ettiği ek kazançlar tüketiciye transfer edilmektedir. Bu durumda Krugman ve Melitz'in varsaydıklarının aksine firmalar mark-up düzeylerini düşürmektedirler ve tüketici refahı yükselmekte, gelir dağılımı etkileri ortaya çıkmaktadır⁵³. Üreticiden tüketiciye gelir aktarım mekanizması işlemeye başlamakta ve temelde üretim maliyetlerinin azalması ve fiyatların düşmesinden kaynaklanan etki tüketici refahını arttırmaktadır. Bu durum yalnızca gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de kendisini göstermektedir.

Ticari serbestleşme ülkenin toplam refahı yanında üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımını da değiştirmektedir. Stolper –Samuelson Modeli'nin ortaya koyduğu sonucun aksine ülkenin kıt olarak sahip olduğu faktörün geliri de liberalizasyon süreci sonucunda yükselebilmektedir. Bu durum verimlilik düzeyinin artışıyla doğru orantılı olarak ortaya çıkmaktadır (Bernard 2007: 115).

Yeni Yeni Ticaret Teorileri ücretlerin tam rekabetçi istihdam piyasalarında oluştuğunu ve heterojen firmalar arasında emeğin homojen kabul

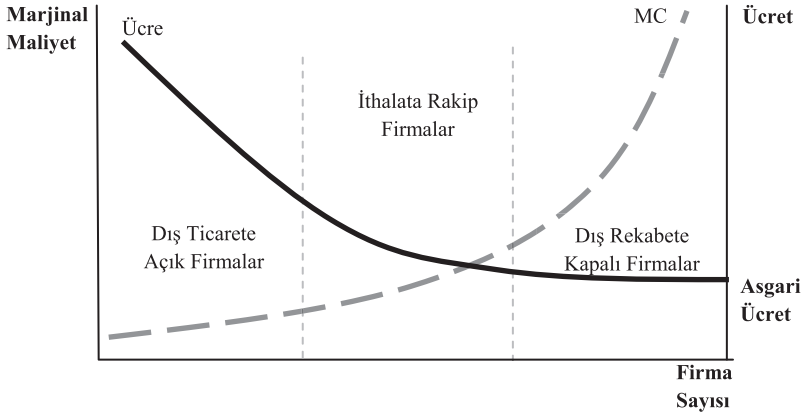
53 Bernard vd., 2007 agm, s. 112.

edilmesi nedeniyle ücret düzeyinin eşit olacağını varsaymaktadır⁵⁴. Ancak dış ticaretle beraber ücretlerde de hareketlenme olmaktadır. Firmanın karlılığının arttığını fark eden işçiler ve karlılığı artan firmalar ücretleri arttırma yönünde düzenlemeler yapmaktadır⁵⁵.

Küreselleşme süreci sonunda ülke içindeki gelir dağılımı bozulmaktadır. Serbest ticaret aşağıdaki şekilden de görülebileceği gibi ülke içinde rekabete kapalı olarak çalışan firmalarla ithalata rakip firmaların ücret düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. İhracata yönelik firmalardaysa ücret düzeyi yükselmektedir. Dış ticaret sonucunda farklı nitelikteki işgücü arasında gelir dağılımı ve ücret adaletsizliği ortaya çıkmaktadır⁵⁶.

Firmaları anlatılanlar doğrultusunda üç grupta sınıflandırabilmek olanaklıdır. Ülke içinde ve ülke dışında satış yapan dış ticarete açık firmalar, yalnızca ülke içinde satan ve ithalata rakip olan firmalar ve ülke içinde faaliyet gösteren, dışa kapalı ve rakibi olmayan firmalar. Bu firmaların marjinal maliyetleri birbirinden farklıdır ve ilk sayılandan sona doğru yükselmektedir. Bu noktadan yola çıkılarak aşağıdaki teorik şekil türetilbilir (herhangi bir veriye dayanmamaktadır).

Şekil 2. Küreselleşme Sürecinin Gelir Dağılımını Etkileme Mekanizması

Kaynak: Yeni Yeni Ticaret Teorileri bağlamında çalışmamızda üretilmiştir.

54 Amity, Mary and Davis, Donald. "Trade Firms and Wages Theory and Evidence", *Review of Economic Studies*, 79(1), 2012, s. 1-36, s. 1.

55 Gabriel Felbermayr, "Unemployment and Wages in New New Trade Models", 8th FIW Workshop, Vienna, April, 2009, s. 9.

56 Pinelopi Goldberg, ve Nina Pavcnik, *Trade, Inequality, and Poverty: What Do We Know? Evidence from Recent Trade Liberalization, Episodes in Developing Countries*, Brookings Trade Forum, Globalization, Poverty, and Inequality, 2004, 223-269, s. 230.

Şekil 2'den de anlaşılabilceği gibi ülke içinde faaliyet gösteren firmaların önemli bölümü dış rekabete kapalı olan ve rekabet baskısıyla karşı karşıya olmadığı için yüksek marjinal maliyetle çalışan firmalardan oluşmaktadır. Dışa kapalı firmaların işçilerine asgari ücret düzeyinde ödeme yaptıkları bilinmektedir. İkinci grup firmaları ülke içinde faaliyet gösterirken ithalata rekabet eden firmalardır. Dışa kapalı firmalarla karşılaştırıldığında ikinci grupta yer alan firmaların çalışanlarına verdikleri ücret daha yüksek, marjinal maliyetleri ise daha düşüktür⁵⁷.

Üçüncü grupta dış ticaret yapan ve ülke piyasalarında da faaliyet gösteren firmalar yer almaktadır. Bu firmaların sayısı az, marjinal maliyetleri düşük ve işçilere verdikleri ücretler yüksektir. Bu nedenle ülke içinde kalifiye elemanlarla kalifiye olmayanlar arasında gelir farkı artmaktadır⁵⁸. Ülkelerarasılaşma "offshoring" sonucunda üretimin çeşitli ülkelere paylaştırılması gelir dağılımı arasındaki farkın artmasına neden olmaktadır⁵⁹. İleri teknoloji kullanarak kalifiye elemanlarla çalışan bu firmaların hayat sürelerinin daha uzun olduğu ve çok uluslu şirket olmak yolunda çalıştıkları görülmektedir. Dış ticaret yapan firmaların verimlilik artışı ülke düzeyinde de verimliliğin artmasına yol açmaktadır. Verimli firmalara sahip olan ülkelerin refah düzeyleri yükselmektedir. Firma verimliliğinin yükselmesinde beşeri sermayenin iyileştirilmesi önemli rol oynamaktadır. İşgücü, sektörler arasında yeniden dağılmakta ve bu nedenle ekonominin genelindeki toplam verimlilik artmaktadır⁶⁰.

Ücret düzeylerinde görülen farklılıklar küreselleşme ya da ticaretin serbestleştirilmesi sonucunda uzun dönemde aşağıdaki trendi ortaya çıkarmaktadır (şekil teorik yaklaşımdır ve veri içermemektedir).

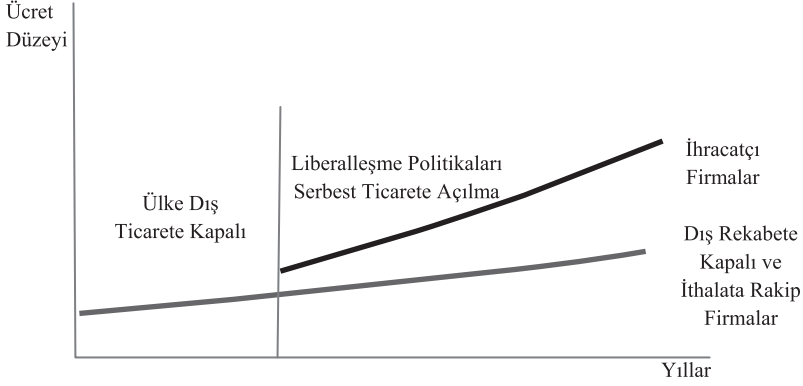
57 Felbermayr, agm, s. 9.

58 Carrere, agm, s. 33.

59 Grossman ve Hansberg, , s. 2.

60 Gao, s. 4.

Şekil 3. Ücretlerdeki Farkın Açılması Süreci

Kaynak: Çalışmamızda üretilmiştir.

Uzun dönemde serbest ticarete yönelik politikaların geliştirilmesiyle beraber ihracata dönük firmalarla diğer firmalarda çalışan işçiler arasındaki ücret farkı açılmaktadır. İhracatçı firmaların getirileri daha yüksek olduğundan sermaye yoğun tekniklerle üretim yaparak kalifiye eleman çalıştırmayı tercih etmektedirler. Bu durum sözü edilen ikili yapıyı daha da güçlendirmektedir⁶¹. Ücretlerin yükselmesi ekonominin dış ticaretten uzak ya da verimsiz kısmında maliyetleri arttırmaktadır. Maliyetleri yükselen firmaların bazıları üretimden çekilmekte bu alanlarda özellikle kalifiye olmayan istihdamın azaldığı görülmektedir. Kaynaklar verimli olan sektörlerle yönelirken işgücünün tercihi de bu firmalara doğru kaymaktadır.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa nihai ürünlerin gümrük vergilerinde bir azalma yurtiçi piyasalar için satış yapan firmaların işçilerinin ücretini düşürecek, ihracatçı firmalarda çalışanların ücretlerini arttıracaktır. Diğer yandan girdilere uygulanan gümrük vergilerinin indirilmesi ithal girdi kullanan firmaların işçilerinin ücretlerini arttırırken yerli girdi kullanan firmalarda çalışanların ücretlerini azaltmaktadır⁶².

61 Richard E Baldwin, "Heterogeneous Firms And Trade: Testable And Untestable Properties Of The Melitz Model", NBER Working Paper 11471, 2005, s. 20; Felbermayr s. 18.

62 Amiti, agm, s. 1.

1.2.4. Verimlilik

Rekabet artışı, büyüme ve istihdam değişmesi sonucunda ülke verimliliği etkilenmektedir. Ülke genelinde dış ticarete uyum sağlayan ve verimliliği yüksek firmalar artmaktadır. Verimlilik artışı sonucunda ülkelerin dünya ticaretinden aldığı pay yükselmektedir. Verimlilik artışı firmalardan başlayarak sektörlere yayılmakta ve sektörel verimlilik artışları ülke verimliliğini yükseltmektedir.

Yeni Yeni Ticaret Teorileri'ne göre en verimli firmalar ihracata yönelmekte, bu firmaların mark-up kârları düşse de, dış ticaretle birlikte satış hacimleri arttığı için kazançları yükselmektedir. Bu firmaların teknolojilerinin, ölçeklerinin ve verimliliklerinin dışa kapalı rakiplerinden daha iyi olduğu analitik olarak gözlemlenmiştir⁶³.

Dış ticarete giren firmalar üretim yapılarını tekrar yapılandırmakta ve yeni teknolojiler getirmekte ve/veya ar-ge faaliyetleriyle geliştirmektedirler⁶⁴. Bu durum sermaye yoğunluğu artan bir üretim yapısını getirmekte, kişi başına düşen verimliliğin attığı gözlenmektedir. Dış ticarettten kaynaklanan verimlilik artışının bir başka nedeni firmaların lojistik ağlarını geliştirmeleri sonucunda maliyetlerin düşmesidir. Büyük firmaların uluslararası lojistik zincirleriyle üretim yaptıkları bilinmektedir⁶⁵.

Dış ticarete açılan firmaların verimliliklerinin yükselmesi, diğer firmaların da bu verimlilik ölçüsünde üretmelerini gerektirmektedir. Bu yapıya ayak uyduramayan firmalar piyasadan çekilmektedir. Ortaya yeni bir kaynak dağılımı çıkmakta, verimsiz firmaların terk ettiği kaynaklar verimli firmalarca kullanılabilir hale gelmekte, ülke genelinde verimlilik yükselmektedir⁶⁶.

2. YENİ YENİ TİCARET TEORİLERİ DÖNGÜSÜ KAPSAMINDA TÜRK EKONOMİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeni Yeni Ticaret Teorileri döngüsü, mikroekonomik alandaki verimlilik artışından başlayarak, makroekonomik parametreleri uyarayan bir mekanizmaya işaret etmektedir. Şekil 1'de de açıklandığı gibi liberal politikalar sonucunda ülke ekonomisinin dış ticarete açılması ve daha fazla entegre olması, ithalatın disipline edici etkisini beraberinde getirmektedir. En

63 Melitz 2008, s. 1.

64 Bernard vd, 2006, agm.

65 Grossman ve Hansberg, s. 2.

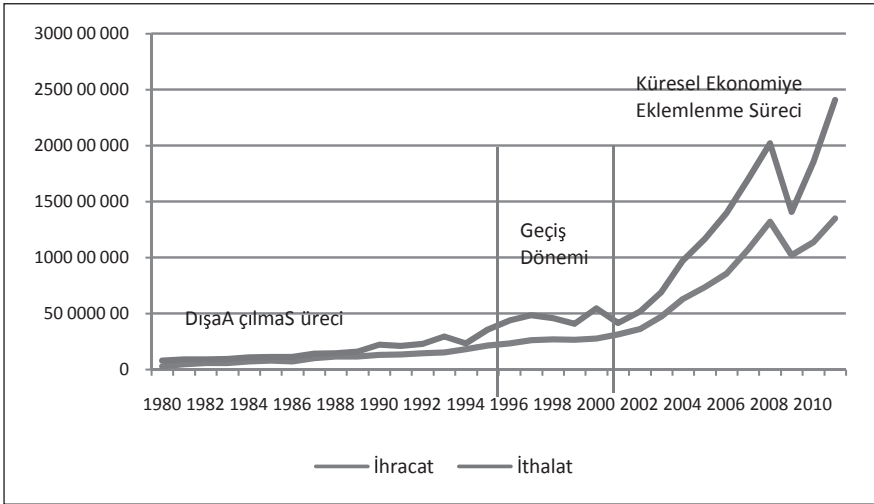
66 Bernard vd, 2007, s. 115.

verimli firmalar hem ithal ürünlerle rekabet etmekte hem de dış ticarete açılmakta, bu durum ülke ekonomisinin genelini dönüştürmektedir. Türk Ekonomisi sözü edilen gelişmelerden etkilenmiştir. Aşağıdaki grafikler ve analizler yorumlanırken 2009 yılından itibaren Türk Ekonomisini olumsuz etkileyen ABD çıkışlı mortgage krizi göz ardı edilmemelidir.

2.1. Rekabet Artışı ve Firma Yapısındaki Değişmeler

Türk ekonomisinin içine girdiği yapısal dönüşüm süreci Yeni Yeni Ticaret Teorileri döngüsü kapsamında değerlendirilebilir. Bu anlamda dönüşüm sürecinin başlangıcını, ihracata yönelik sanayileşme stratejisinin benimsendiği 24 Ocak 1980 kararları olarak algılayabilmek olanaklıdır. Ancak Gümrük Birliği sürecinin öncesinde alınan önlemlerin dış ticaret üzerinde çok yavaş bir dönüşüm sağladığı izlenmektedir. Durum, ihracat ve ithalat rakamları bir grafik yardımıyla izlenerek algılanabilmektedir.

Grafik 1. Dış Ticaretin Seyri (1980-2011 Bin Dolar)

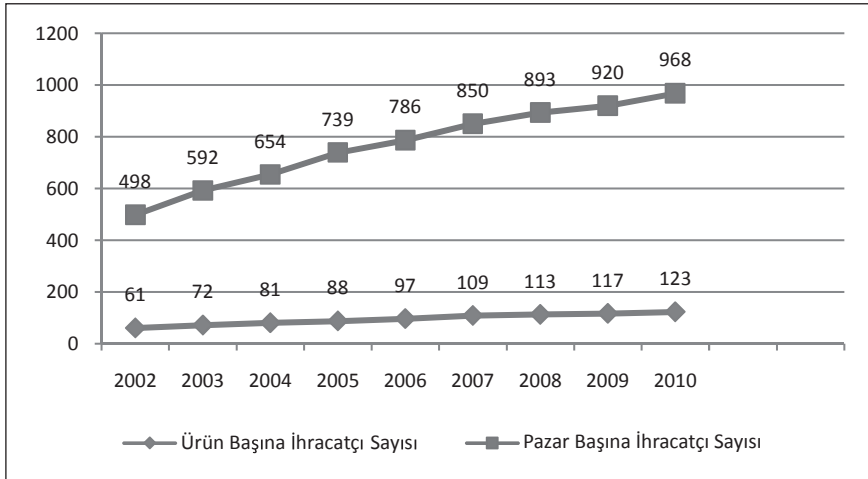
Kaynak: TÜİK verileri

Türk dış ticareti 1996 yılından sonra hızla değişmeye başlamaktadır. Gümrük Birliği ile birlikte öncelikle ithalatın yükseldiği, daha sonra tüm dış ticaretin özellikle 2001'den sonra arttığı gözlenmektedir. Alınan liberalizasyon kararları dış ticaretin artmasını sağlamıştır. Gümrük Birliği'nin kurulmasıyla Türkiye AB arasında gümrük vergileri, tarım alanı hariç tu-

tulmak üzere kaldırılmıştır. 2001 yılındaysa hem ekonomik kriz sonucunda alınan Güçlü Ekonomiye Geçiş Kararları hem de Gümrük Birliği'nin dinamik aşamasına girilmesi dış ticareti hızla arttırmıştır. Türk dış ticareti 2009 yılında küresel krizden olumsuz etkilense de 2010 yılında eski seviyesine dönmüştür. Tüm bu gelişmeler firmaların yapısında önemli değişimler yaratmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi firmaların ihraç ettikleri ürün sayısı ve ihraç edilen ürün başına düşen firma sayısı artmıştır. Ayrıca ihracatçı başına pazar sayısı ve pazar başına düşen ihracatçı sayısı da yükselmiştir.

Türkiye'de kurulu bulunan 2.100.000 civarında firma bulunmaktadır. Bu firmalardan yalnızca 48010 (Unctad, 2010) adedi ihracatçıdır. Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin firma bazında ve sektör genelinde öngördüğü sonuçlar Türk firmalarındaki gelişmelerle büyük oranda örtüşmektedir.

Grafik 2. Firma Bazında Ürün Başına İhracatçı Sayısı ve Pazar (ülke) Başına İhracatçı Sayısı (2002-2010)

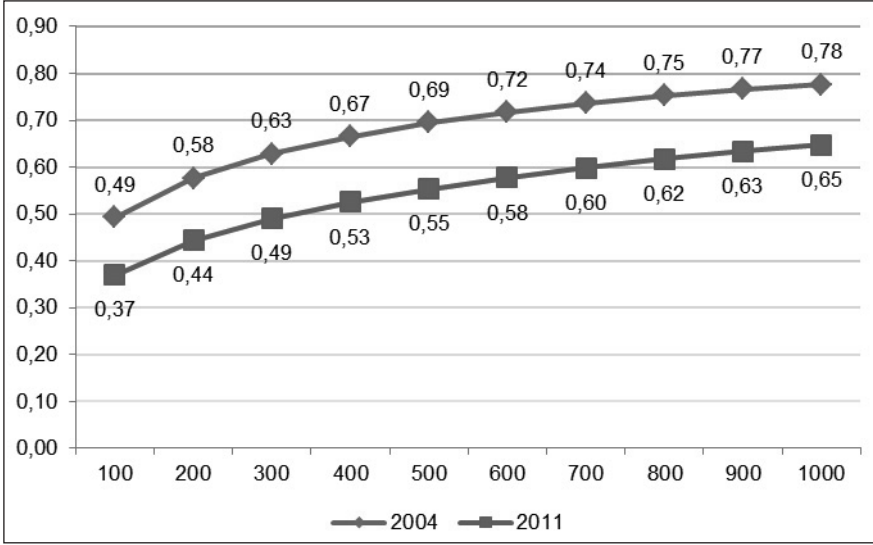

Kaynak: UNCTAD Trailers istatistiklerinden 6 dijit (HS6) ürün kategorisine göre derlenmiştir.

2001 yılından itibaren değerlendirildiğinde gerek ürün başına düşen ortalama ihracatçı sayısının gerekse ülke pazarı başına düşen ortalama ihracatçı sayısının arttığı gözlenmektedir. Türk ihracatçısı daha çok mal üretmeye ve/veya ürettiği mallarda çeşitliliğe gitmeye başlamıştır. Diğer yandan piyasa ya da hedef pazar olarak adlandırılabilir bir ülkeye ihra-

cat yapan firma sayısı da artmıştır. Yayılma etkisi “*extensive margin*” olarak değerlendirilen bu durum Türk firmaları için hızlı bir şekilde ortaya çıkmıştır⁶⁷

Şekil 4. Türkiye’de İlk 1000 İhracatçı Firmanın Toplam İhracat İçindeki Payı (2004-2011)

Kaynak: TİM Türkiye’nin İlk 1000 İhracatçı Firması 2004-2011 verilerinden işlenmiştir.

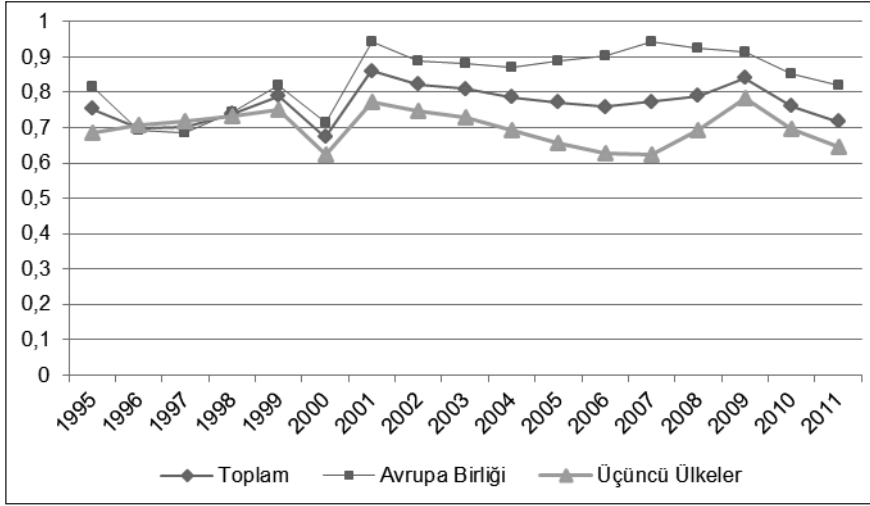
Firmaların kutuplaşma düzeyini gösteren büyük firmaların toplam ihracat içindeki payları ise düşmektedir. Yatay eksen 100’den 1000’e doğru en büyük firmaların ihracattan aldıkları payı kümülatif olarak göstermektedir. 2004 yılı verilerine göre en büyük 1000 firma Türkiye’nin toplam ihracatının %78’ini elinde tutarken bu oran 2011 yılında %65’e gerilemiştir. 2008 ile başlayan küresel krizin oransal olarak kolay atlatılmasının bir nedeni de budur. Büyük firmaların oransal önemi azalmış, KOBİ’lerin ihracat içindeki yeri artmıştır. Bu durum krize daha dayanıklı ve verimli firmaların sayısının arttığına göstergesi olarak kabul edilebilir.

Türk firmalarının ihracat performanslarında ortaya çıkan artış, endüstri içi ticareti ve Türkiye’nin rekabet performansını arttırmıştır. Bu nokta-

67 (Carrere v.d. s. 6.)

da Gümrük Birliği'nden kaynaklanan dinamik etkiler sonucunda Avrupa Birliği ile yapılan ticaretin görünümü Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin de öngördüğü gibi endüstri içi ticaret haline gelmiştir. Aşağıda yer alan iki grafikte krizin etkilediği son iki yıl dışarıda bırakıldığında sonuçlar daha anlamlı olarak gözlenebilmektedir.

Grafik 3. Üçüncü Ülkeler, Avrupa Birliği ve Toplam Dış Ticaret İçin Grubel Lloyd Endeksleri

Kaynak: GL Endeksi^{68*} UNCTAD Trains istatistik veri tabanından hesaplanmıştır.

Gümrük Birliği kuruluncaya kadar Avrupa Birliği ve Birlik dışında kalan üçüncü ülkeler açısından fark göstermeyen GL Endeksi bu tarihten sonra fark göstermeye başlamıştır. Türkiye, AB ile yoğun oranda endüstri içi ticaret yapmaya başlamış, diğer ülkeler için aynı gelişme yaşanmamıştır. GL endeksi AB ile dış ticaret açısından değerlendirildiğinde neredeyse tam değer olan 1'e yaklaşmıştır. Üçüncü ülkelerle yapılan dış ticaret en-

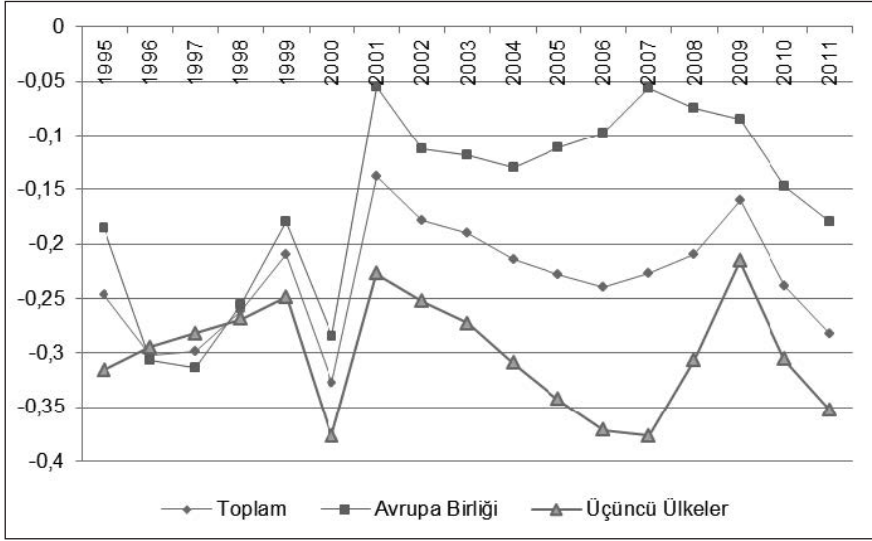
* Grubel Lloyd endeksi, endüstri içi ticaretin ülkenin toplam dış ticareti içindeki payını bulabilmek amacıyla kullanılmakta ve şu şekilde hesaplanmaktadır;

$$E_{GLi} = \frac{(X_i + M_i) - [X_i - M_i]}{(X_i + M_i)}$$

Endekste ki köşeli parantezin içinde yer alan değer mutlak olarak hesaplanmakta, ithalatın ihracatı aşması durumunda ortaya çıkacak negatif değer, "pay"da yer alan eksi işaretini değiştirmesine izin verilmemektedir. Endeks değerinin 1'e doğru yaklaşması endüstri içi ticaretin büyüklüğüne işaret etmektedir

düstriler arası olduğundan rekabet alanında baskı yaratmamaktadır. Bu ticaret genellikle enerji ithalatından oluşmaktadır.

Grafik 4. Üçüncü Ülkeler, Avrupa Birliği ve Toplam Dış Ticaret İçin Balassa Endeksleri

Kaynak: Balassa Endeksi^{69**} UNCTAD Trains istatistik veri tabanından hesaplanmıştır.

Rekabet gücündeki değişmeyi gösteren Balassa Endeksi incelendiğinde özellikle Avrupa Birliği ile yapılan dış ticarete Türkiye'nin rekabet gücünün yükseldiği gözlenmektedir.

** Balassa Endeksi (EB);

$$E_B = \frac{X_{kt} - M_{kt}}{X_{kt} + M_{kt}}$$

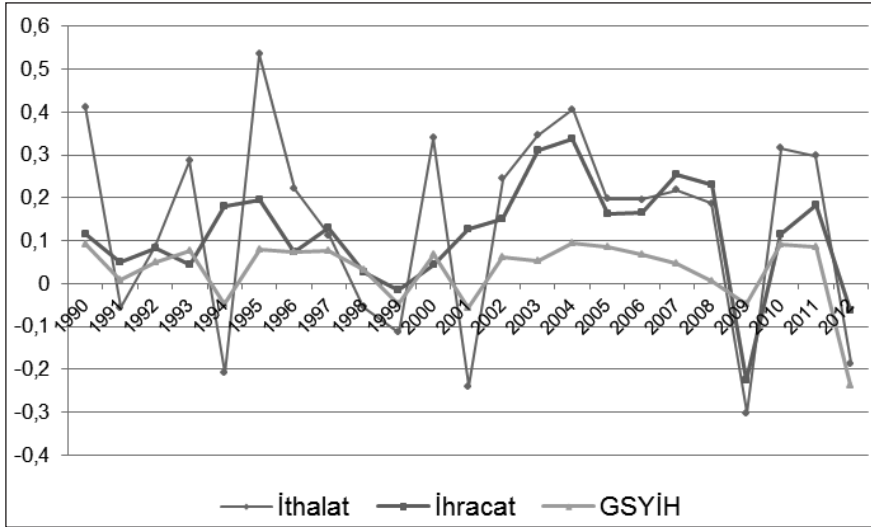
eşitliğinden yararlanılarak elde edilmiştir. Eşitlikte yer alan k mal grubunu, t ise zamanı göstermektedir. Endeks değer ve işaret olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Endeks değerinin yükselmesi, rekabet gücünün arttığını ifade etmektedir. Endeksin işareti ülkenin rekabet yapısını göstermekte, negatif değer alıyorsa ülke ihraç ettiğinden daha fazla mal ithal ediyor yani o mal grubunda dış açık veriyor demektir.

2.2. Ekonomik Büyüme

Türk ekonomisinin büyümesinde dış ticaretin etkisi net olarak görülebilmektedir. Özellikle Türk Ekonomisi'nin dış ticaretle bütünleşme sürecinin kurumsallaştığı 2001 yılından itibaren durum çok daha belirginleşmektedir. 2001 yılına kadar dış ticaret ve büyüme arasındaki frekansların dalga boyları ve sapsmaları birbirinden farklıyken yani ekonomik istikrar-dış ticaret ilişkisi tam olarak kurulamamışken, 2001 yılından itibaren istikrarın sağlandığı görülmektedir.

İthalatta krizlere bağlı olarak ortaya çıkan ve büyümeyi yavaşlatan değişmelerin 2009 yılı hariç tutulmak üzere azaldığı izlenmektedir. İthalatın aşırı dalgalı yapısı 2001 yılından itibaren az dalgalı ve istikrarlı hale gelmiştir.

**Grafik 5. Dış Ticaret GSYİH Arasındaki İlişki
(1989-2012 Yüzde Değişme)**

Kaynak: TCMB verileri.

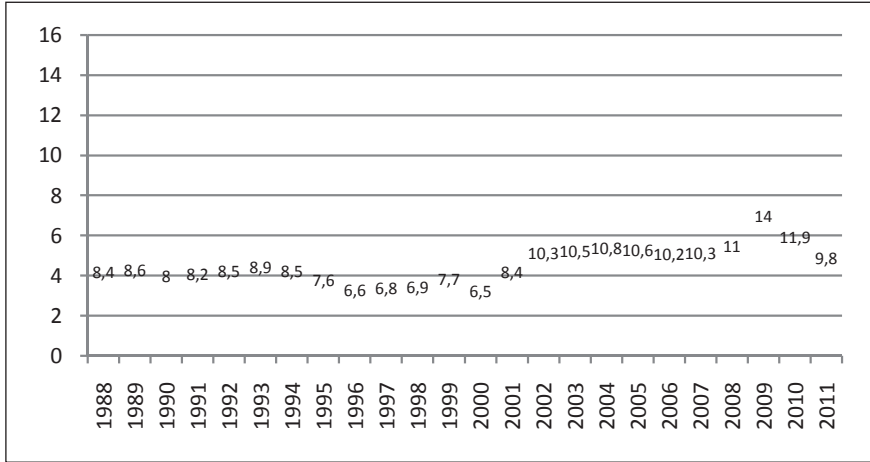
2001 yılından itibaren Türk Ekonomisi'nin dış ticaretle entegrasyonunu Avrupa Birliği'nin de etkisiyle tamamlaması sonucunda büyüme düzeyinde bir istikrarın sağlandığı gözlenmektedir. 2009 yılı sayılmazsa ekonomi en uzun süreli ve istikrarlı büyümeyi 2001 krizinden sonra sağlamıştır. Bu yıldan sonra her üç parametre de tamamen aynı yönde hareket etmektedir. Durum dış ticaretin GSYİH'yı doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Finansal derinleşmenin artması Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin öngördüğü bir başka gelişmedir ve Türk Ekonomisi de aynı aşamayı yaşamaktadır. Finansal derinleşme ya da gelişme büyüme tarafından uyarılmaktadır. Bu gelişmenin ortaya çıkabilmesi için dışa açılmanın ve küresel entegrasyonun büyük ölçüde tamamlanmış olması gerekmiştir. Örneğin 2005 yılına kadar yapılan çalışmalarda genellikle büyüme ve finansal derinleşme arasında net bir bağ kurulamamıştır⁶⁸. Türk Ekonomisi de belirgin şekilde aynı aşamayı geçirmektedir⁶⁹.

2.3. Gelir Dağılımı ve İstihdam

Türkiye'de gelir dağılımı ve istihdam parametreleri dış ticaretten doğrudan etkilenir hale gelmişlerdir. Bu noktada istihdam açısından yaklaşıldığında yaratıcı yoketme "*creative destruction*", istihdam yaratmaya büyüme "*jobless growth*" süreci ile büyüme açısından yaklaşıldığında teknolojik dönüşüm ve gelişmişliği yakalama "*catching-up*" süreci Türk Ekonomisi'nde açık bir şekilde izlenebilmiş ve yapısal dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Grafik 6. Yıllara Göre İşsizlik Oranları (1998-2011)

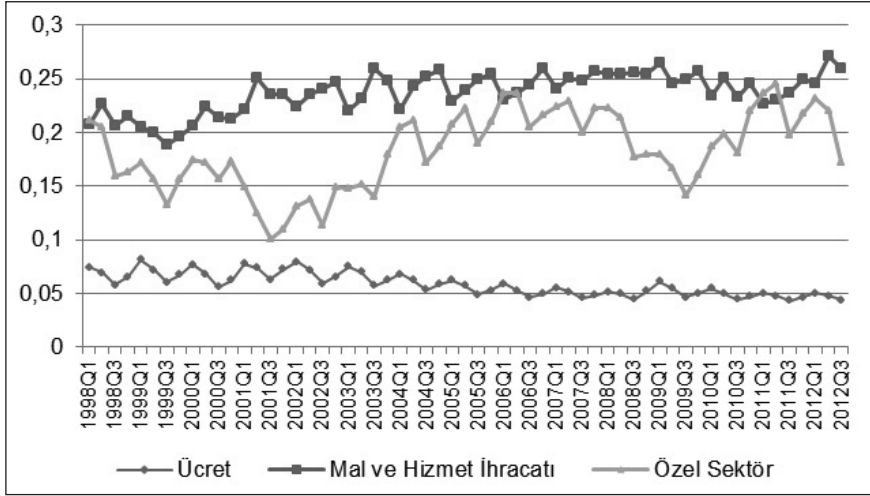
Kaynak: TÜİK verileri

68 Filiz Yetiz, Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, Türk Finansal Sistemi, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi SBE, 2008), s. 94.

69 Nurettin Öztürk, Havva Kılıç Darıcı, ve Ferdi Kesikoğlu, (2011), Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte Olan Piyasalar İçin Bir Panel Nedensellik Analizi, Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 30 (1), 2011, ss. 53-69.

Bu yapısal dönüşüm sermaye yoğun üretim sürecini de beraberinde getirdiğinden işsizlik düzeyinin düşürülebilmesi olanaklı olamamıştır. Diğer yandan istihdamın arttırılamamasında küresel krizin ve 2001 Türkiye krizinin etkileri de gözlenmektedir. Yapılan yatırımların istihdam üzerinde beklenen etkiyi göstermemesinin nedenlerinden bir diğeri de Türkiye'ye yapılan doğrudan yabancı yatırımların (FDI) istihdamı istenen düzeyde yükseltmemesidir⁷⁰. Yapılan yabancı yatırımlar genellikle yüksek istihdam gerektirmeyen alanlarda yapılmakta ve yatırım ile istihdam arasındaki pozitif korelasyon ortadan kalkmaktadır⁷¹. Yabancı ya da yerli yatırımcı artık kalifiye elaman aramakta, yatırımlar beşeri sermayenin yoğun ve kaliteli olduğu yerlerde yapılmaktadır⁷².

Grafik 7. GSYİH İçinde Ücretlerin, Mal ve Hizmet İhracatının ve Özel Sektörün Payı

Kaynak: TÜİK verileri

70 Ozan Saray, Doğrudan Yabancı Yatırımlar İstihdam İlişkisi Türkiye Örneği, Maliye Dergisi, Sayı 161, Temmuz-Aralık 2011, ss.381-403, s. 381.

71 Ahmet Akpolat, ve Selim Inaneli, Does Foreign Direct Investment Matter, The of Turkey, International Research Journal of Finance and Economics, Issue 77, 2011, ss.56-68, s. 63.

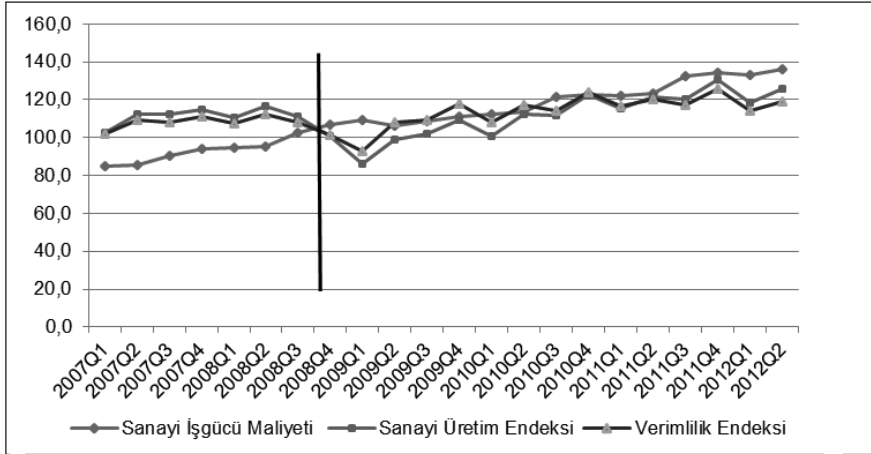
72 Nuri Yavan, The Location Choice of Foreign Direct Investment Within Turkey: An Empirical Analysis, European Planning Studies, Vol:18, No: 10, October, 2010, 1675-1705, s. 1699.

İstihdamda ortaya çıkan gelişmeler paralelinde ücretlerin GSYİH içindeki payının düştüğü gözlenmektedir. Diğer yandan ücretlinin ana işvereni konumunda olan özel sektörün kriz dönemleri hariç GSYİH içindeki payının arttığı izlenmektedir. Aynı bağlamda mal ve hizmet ihracatı yapan firmaların GSYİH içindeki yeri istikrarlı biçimde yükselmektedir. Üçer aylık veriler kullanılarak çizilen grafikte mal ve hizmet ihracatının dönemsel dalgalanmalarının azalması, üzerinde durulması gereken bir diğer konuyu oluşturmaktadır. Firma verimliliği yükselip tarım ve tekstile bağımlı ihracat düştükçe mevsimlik dalgalanmaların şiddeti azalmaktadır.

2. 4. Verimlilik

Liberalizasyon politikaları Türk ekonomisinde sanayi üretimini, ücretlerin artış düzeyi üzerinde yükseltmiştir. Bu durum 2008 yılının başına kadar sürmüştür. Ancak sanayiciyi güçlendirerek firmaların gelişmesini sağlayan bu süreç Türk Ekonomisi'nin sermaye yoğun hale gelmesiyle beraber değişmeye başlamıştır.

Grafik 8. Üretim Maliyet Verimlilik Endeksleri (2007-2012 Üç Aylık)

Kaynak: TCMB ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Grafik, 2008 yılından itibaren sanayi işgücü maliyetinin sanayi üretim artışını geçtiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda Yeni Yeni Ticaret Teorileri ile incelenen işgücünün yapısal değişimini vurgulamaktadır. Kalifiye eleman çalıştırılan işyerlerinin çoğalması nedeniyle işçi ücretleri

yükselmiştir. Diğer yandan verimlilik artışı ile sanayi üretiminin eş düzeyde seyrettiği gözlenmektedir.

Bu noktada işgücü ve girişimci açısından, ülke içi toplam verimlilik değişimini daha sağlıklı izleyebilmek üzere verimlilik ve istihdam ilişkisi önem taşımaktadır. Türkiye için yapılan analizlerde genellikle hem verimliliğin ücretleri hem de ücretlerin verimliliği etkilediği gözlenmektedir⁷³. Ancak bu ilişki genellikle özel sektörde görülmekte kamu sektöründe aynı ilişkiden bahsedilememektedir. İlişki özellikle uzun dönemde ortaya çıkmaktadır⁷⁴. Bu durum Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nin ifade ettiği gibi verimlilikle ücretlerin ilişkisini doğrulamaktadır. Ayrıca verimliliği artan dış ticaret firmalarının yabancı sermaye ile ortaklık kurduğu, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının da ülke verimliliğini arttırdığı gözlenmektedir⁷⁵.

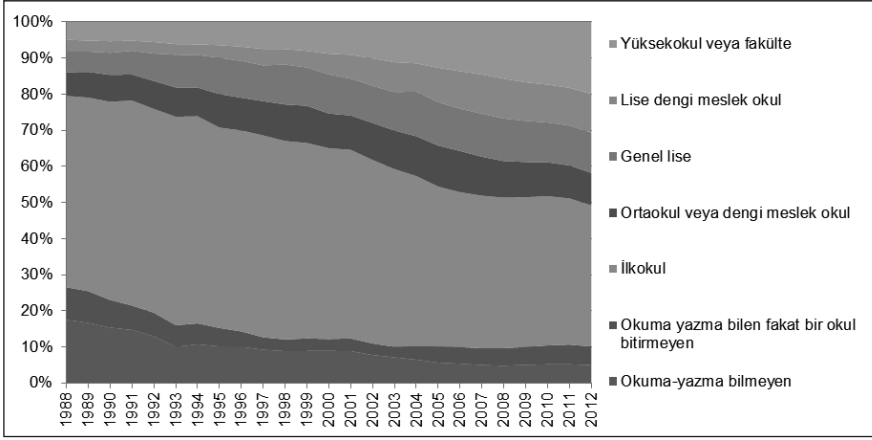
Durum Türk İstihdam Piyasaları'ndaki vasıflı vasıfsız işgücünün istihdam içindeki payı incelenerek de açıklanabilir. Uzun dönemli bir araştırma yapıldığında üniversite mezunlarının toplam istihdam içindeki hacminin devamlı yükseldiği, diğer grupların istihdam içindeki payınınsa sürekli azaldığı gözlenmektedir. Bu noktada TÜİK'in istihdam içinde eğitim düzeylerine göre kategorize edilmiş verileri kullanılmıştır. Üniversite mezunları ise vasıflı işgücü olarak değerlendirilmiştir.

73 Salih Türedi, ve Harun Terzi, Türkiye'de Kamu-Özel İmalat Sanayinde Ücret ve İşgücü Verimliliği İlişkisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 10(1), 2009, 143-162, s. 160.

74 Şehabettin Güneş, İmalat Sektöründe Verimlilik ve Reel Ücret İlişkisi: Bir Koentegrasyon Analizi, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 14(2),2007, s. 275-287, s. 284

75 Ahmet Can Bakkalci ve Nilüfer Argın, Yabancı Yatırımların İşgücü Piyasalarını Uyarma Süreci Kapsamında Dış Ticaretin İçselleştirilmesi, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt 4(1), 2013, s. 71-97, s. 84.

Grafik 9. İstihdam İçinde Vasıflı İşgücünün Yüzde Oran Olarak Artışı (1988-2012)

Kaynak: TÜİK verileri.

Grafik 9 ilkokul mezunlarının istihdam içindeki payının yüksek olduğunu ancak, diğer gruplarda olduğu gibi gerilediğini göstermektedir. İlkokul mezunlarından sonra en yüksek istihdam oranı yüksekökol ya da fakülte mezunlarına aittir ve oran yükselmektedir yani toplam istihdam içinde vasıflı işgücünün payı giderek yükselmektedir. Liberal politikaların uygulanmasıyla beraber tüm ülke düzeyinde hissedilen olumlu gelişmeler özellikle istihdam alanında istenmeyen sonuçlar yaratabilmektedir. Ücret dengesizliği ve Grafik 6'da görüldüğü gibi istihdam yaratmayan büyüme bu sürecin olumsuz yönünü sergilemektedir.

Sonuç

Yeni Yeni Ticaret Teorisi, liberal politikalarla beraber ülkelerin dışı açılıklarını ve rekabetin arttığını ifade etmektedir. Mikro düzeyde başlayarak firmaların verimlilik yapılarını ve teknolojik donanımlarını değiştiren bu süreçte ülkelerin rekabet düzeyleri, hayat standartları, gelir dağılımları ve istihdam yapıları da etkilenmektedir. Etkileşim firmadan başlayarak ülke ekonomisinin makroekonomik parametrelerine etki etmektedir.

Türkiye Yeni Yeni Ticaret Teorileri'nde savunulan gelişme yapısını yaşamış ve teorik yaklaşımda vurgulanan süreçler Gümrük Birliği kurulduktan sonra Türkiye'de yoğun olarak hissedilmiştir. Firma ve sektörel değişim makroekonomik gelişmelere yol açmış ve ekonomik büyümeyi

güçlendirmiştir. Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca nadiren yaşanan istikrarlı ve uzun süreli büyümeyi 2001 Krizinden sonra ABD çıkışlı Mortgage Krizine rağmen deneyimlemiştir. Bu büyümenin başarısı büyük oranda özel sektörün dış ticaret performansı sonucunda ortaya çıkmıştır.

Yeni Yeni Ticaret Teorileri mikro düzeyde firma dengesi ve etkisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Liberal ekonomi politikalarına dayalı küreselleşme düşüncesinde çok önemli bir dönüm noktası olan firma bazlı verimlilik incelemelerinin yapılabilmesi için firma bazlı verilere gerek duyulmaktadır. Türkiye’de yayımlanmayan bu veriler Yeni Yeni Ticaret Teorileri bağlamında analiz yapmaya uygun bir ortam sağlamamaktadır ve durumun iyileştirilmesi gerekmektedir.

Çalışmamız büyük oranda bu eksikliğe vurgu yapmak ve Yeni Yeni Ticaret Teorileri’ne dayalı Türkçe alan yazındaki boşluğa dikkat çekmek üzere üretilmiştir. Türk Ekonomisi dış ticaret parametreleri açısından Yeni Yeni Ticaret Teorileri’nin örnek bir durumunu oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akpolat, Ahmet ve Inaneli, Selim,, Does Foreign Direct Investment Matter, The of Turkey, International Research Journal of Finance and Economics, Issue 77, 2011, ss.56-68.
- Amiti, Mary and Davis, Donald. “Trade Firms and Wages Theory and Evidence”, Review of Economic Studies, 79(1), 2012, s. 1-36.
- Bakkalçı, Ahmet Can ve Argın, Nilüfer, Yabancı Yatırımların İşgücü Piyasalarını Uyarma Süreci Kapsamında Dış Ticaretin İçselleştirilmesi, Çalışma İlişkileri Dergisi, Cilt 4(1), 2013, s. 71-97.
- Baldwin, Richard E, “Heterogeneous Firms And Trade: Testable And Untestable Properties Of The Melitz Model”, NBER Working Paper 11471, 2005.
- Baldwin, Richard and Frédéric, Nicoud, Trade And Growth With Heterogeneous Firms, Journal of International Economics, Vol: 74 (1), January, 2008, 21–34.
- Baldwin, Richard and Forslid, Rikard “Trade Liberalization With Heterogenous Firms”, NBER Working Paper Series: 12192, 2006.
- Baldwin, Richard and Okubo, Toshihiro. “New-Paradigm Globalisation And Networked FDI: Evidence From Japan”, <http://www.voxeu.org/article/new-paradigm-globalisation-and-networked-fdi-evidence-japan>, (01.06.2012).
- Bernard, Andrew B., Jensen Bradford ve Peter K. Schott, “Trade Costs, Firms, and Productivity.” Journal of Monetary Economics, 53(5), 2006a, 917-937.
- Bernard, Andrew, Redding Stephen ve Schott, Peter. “Multi Product Firms and Trade Liberalization”, NBER Working Paper No: 12782, 2006b.

- Bernard, Andrew B., Eaton Jonathan, Bradford Jensen ve Kortum Samuel, "Plants and Productivity in International Trade", <http://home.uchicago.edu/~kortum/papers/aersubmit21103.pdf>, 2003, 21.09.2012.
- Bernard, Andrew B., Bradford Jensen, Stephen Redding ve Peter Schott,, "Firms in International Trade", *Journal of Economic Perspectives*-Volume 21 (3), Summer, 2007, s. 105-130.
- Brenton, Paul and Richard Newfarmer, "Watching More Than The Discovery Channel" *The World Bank Policy Research Working Paper* 4302, 2007.
- Carrère, Céline, Strauss, Vanessa ve Kahn, Olivier. Trade Diversification, Income, and Growth: What Do We Know?, http://www.hec.unil.ch/crea/publications/autrespub/Diversification_rev2.pdf; 2010, (19.10.2012).
- Ciuriak, Dan, Lapham, Beverly J., Wolfe, Robert., Collins, Terry Williams ve Curtis, John M. "Firms in International Trade: Towards a New New Trade Policy", SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1814226>, 2011. (01.10.2012).
- Dixit, Avinash and Stiglitz, Joseph "Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity", *The American Economic Review*, Vol. 69(5), 1979, s. 961-963.
- Felbermayr, Gabriel, "Unemployment and Wages in New New Trade Models", 8th FIW Workshop, Vienna, April, 2009.
- Gao, Xiang, "Macroeconomic Analysis on the Basis of Trade Theory: A Review Essay", MPRA Paper No. 18380, 2009.
- Ghironi, Fabio ve Melitz, Marc, "International Trade and Macroeconomic Dynamics With Heterogeneous Firms", *NBER Working Paper Series* No: 10540, 2004.
- Grossman, Gene and Hansberg, Rossi, "The Rise of Offshoring: It's Not Wine for Cloth Anymore", <http://www.kansascityfed.org>, 2006, (10.09.2009).
- Goldberg, Pinelopi ve Pavcnik, Nina, Trade, Inequality, and Poverty: What Do We Know? Evidence from Recent Trade Liberalization, *Episodes in Developing Countries*, Brookings Trade Forum, Globalization, Poverty, and Inequality, 2004, 223-269.
- Güneş, Şehabettin, İmalat Sektöründe Verimlilik ve Reel Ücret İlişkisi: Bir Koentegrasyon Analizi, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 14(2),2007, 275-287.
- Helpman, Elhanan, Melitz, Marc ve Yeaple, Stephen. "Export Versus FDI with Heterogeneous Firms", *American Economic Review* 94(1), 2004, 300-316.
- Hopenhayn, Hugo A, "Entry, Exit, and firm Dynamics in Long Run Equilibrium" *Econometrica*, Vol. 60, No. 5, Sep., 1992, 1127-1150.
- Hummels, David, and Klenow, Peter, "The Variety and Quality of a Nation's Exports"; *American Economic Review* 95, 2005, s. 704-723.
- Jiao, Ynag and Wen, Yi, Capital, Finance and Trade Collapse, *Federal Reserve Bank of St Louis Working Paper Series* 2012-003A, 2012.
- Krugman, Paul, Increasing Returns, Monopolistic Competition, And International Trade. *Journal of International Economics* 9 (4), 1979, 469-479.
- Melitz, Marc, "International Trade and Heterogeneous Firms" <http://scholar.harvard.edu/sites/scholar.iq.harvard.edu/files/melitz/files/palgrave.pdf>, 2008, (21.09.2012).

- Melitz, Marc, "The Impact of Trade On Intra Industry Reallocations and Aggregate Industry Productivity", *Econometrica* Vol 71 (6), 2003, s. 1695-1725.
- Melitz, Marc and Ottaviano, Gianmarco. "Market Size, Trade, And Productivity", NBER Working Paper No: 11393, 2005.
- Namini, Julian Emami, "Trade Neoclassical Growth anf Heterogeneous Firms", http://www.aeaweb.org/annual_mtg_papers/2008/2008_635.pdf, 2007, (12.11.2012).
- Özmutur, Süleyman, "Wage and Productivity Differentials in Private and Public Manufacturing: The Case of Turkey", *Econ WPA Series*, no: 0303002, (<http://129.3.20.41/eps/io/papers/0303/0303002.pdf>, 2003, (21.01.2013).
- Öztürk, Nurettin, Darıcı, Havva Kılıç ve Kesikoğlu, Ferdi (2011), *Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte Olan Piyasalar İçin Bir Panel Nedensellik Analizi*, *Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 30 (1), 2011, ss. 53-69.
- Saray, Ozan, Doğrudan Yabancı Yatırımlar İstihdam İlişkisi Türkiye Örneği, *Maliye Dergisi*, Sayı 161, Temmuz-Aralık 2011, ss.381-403.
- Tanaka, Ayumu, What is "New" New Trade Theory?, http://www.rieti.go.jp/en/columns/a01_0286.html, 2010, (20,09,2012).
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Resmi İnternet Sitesi, www.tcmb.gov.tr, evds verileri.
- Türedi, Salih ve Terzi, Harun, Türkiye'de Kamu-Özel İmalat Sanayinde Ücret ve İşgücü Verimliliği İlişkisi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 10(1), 2009, 143-162.
- UNCTAD, <http://unctadstat.unctad.org>, statistical database.
- Wang, Pengfei ve Xie, Danyang, Heterogeneous Sectors, Trade and Growth, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1394325>, 2008, (20.01.2013).
- Yavan, Nuri, The Location Choice of Foreign Direct Investment Within Turkey: An Emprical Analysis, *European Planning Studies*, Vol:18, No: 10, October, 2010, 1675-1705.
- Yeaple, Stephen, Firm Heterogeneity, International Trade, and Wages, *Journal of International Economics*, 65(1), 2005, ss. 1-20.
- Yetiz, Filiz, Finansal Sistemin Yapısı, Finansal Derinleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi, *Türk Finansal Sistemi, Çukurova Üniversitesi SBE Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, 2008.